

Названі нами друкарні мають державну форму власності, але це не зменшує значення їх прибутку в процесах стимулювання праці. Як уже зазначалося, діяльність більшості цих друкарень у 2003 році була прибутковою, але величина прибутку є дуже мізерною. Отже, значного впливу на додаткове стимулювання праці цей показник не спричиняв.

Таким чином, можна дійти висновку, що ані заробітна плата (незважаючи на те, що вона у звітному році зросла), ані навіть у цілому позитивна динаміка змін прибутку не утворюють досконалої системи стимулювання трудової діяльності працівників у згаданих друкарнях. Очевидно, що, крім цих двох, найдієвіших з нашої точки зору, факторів стимулювання праці, не мають місця й інші, про які йшлося вище. Можливо, одним із наслідків недосконалості цих процесів є зменшення у більшості друкарень чисельності працівників у 2003 році проти 2002 року, що в цілому склало 34 чоловіки. Дослідження показують, що звільнення працівників відбувається і через відсутність перспективи розвитку підприємства: адже ці друкарні мають застарілу техніку, тісні приміщення і невідповідні умови праці та відпочинку.

Отож, зроблені нами висновки щодо діючих факторів стимулювання праці підтвердили їх значущість у підвищенні ефективності виробництва кожного підприємства. Адже лише висока особиста зацікавленість працівника у справедливій оцінці результатів своєї праці за допомогою матеріальних, моральних, соціальних, психологічних та інших стимулів у поєднанні з колективним підходом до виконання виробничих завдань може забезпечити її ефективність в цілому. Інакше кажучи, ефективна праця – це праця, що базується на ефективній системі стимулювання.

Сьогодні, на нашу думку, стимулювання працівників мало би здійснюватися за:

- розроблення прогностичних ідей розвитку підприємства;
- поліпшення якості продукції і надання послуг;
- підтримання цін на "розумному" стабільному рівні;
- удосконалення системи обслуговування замовників;
- зростання продуктивності праці;
- підвищення власного фахового рівня;
- творчість та особисту ініціативу;
- сумлінний підхід до виконання дорученої справи;
- уміння приймати виважені рішення в умовах дефіциту часу та нестачі інформації;
- інші ринково важливі напрями розвитку.

Отже, на даний час ця проблема вимагає свого розв'язання як через розроблення нових і удосконалення загальноприйнятих для цього підходів, так і для кожного підприємства (організації) зокрема.

УДК 330.15.003.12+330.15.004.14

І.В. Березна

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІЙ: ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Запропоновано новий підхід до оцінювання та використання рекреаційного потенціалу регіону. Оцінка має здійснюватися в двох ракурсах: з позиції рекреанта – споживача рекреаційних благ і послуг та їх виробника. Розроблено принципи оцінки в рамках зазначеного підходу. Уточнено зміст поняття „рекреаційний потенціал території”. Висвітлено сучасні проблеми використання рекреаційного потенціалу.

Предложен новый подход к оцениванию и использованию рекреационного потенциала региона. Оценка должна осуществляться в двух ракурсах: с позиции рекреанта – потребителя рекреационных благ и услуг и их производителя. Разработаны принципы оценки в рамках указанного подхода. Уточнено содержание понятия “рекреационный потенциал территории”. Указаны современные проблемы использования рекреационного потенциала.

У наш час, коли підвищення рівня життя населення розглядається як пріоритетна проблема практично в усіх програмах економічного зростання територіальних суспільних систем, оцінка рекреаційного потенціалу території та можливостей його використання набирає особливої ваги й актуальності. Незважаючи на те, що вивченням цього питання займалися чимало вітчизняних і зарубіжних учених, воно залишилося невирішеним по сьогодні. Це пояснюється насамперед низкою дискусійних моментів, положень і принципів, які використовуються різними дослідниками при оцінюванні рекреаційного потенціалу конкретної території.

Метою даної статті є висвітлення проблем оцінювання та використання рекреаційного потенціалу конкретного регіону – Автономної Республіки Крим. Разом з тим зазначимо, що в останні роки розроблено ряд підходів до оцінки рекреаційного потенціалу Криму, але єдиної, загально визнаної методики так і не створено. Значною мірою це пов'язано з тим, що донині немає єдиного трактування змісту поняття „рекреаційний потенціал”, що не дало можливості розробити повноцінний кадастр рекреаційних ресурсів. Наприклад, тривалий час окремі дослідники як рекреаційний потенціал розглядали мережу об'єктів рекреаційного призначення та ті природні ресурси, які ці об'єкти використовували. Такі погляди можна трактувати як однобічні чи вузькі.

Інша група дослідників у поняття рекреаційного потенціалу вкладає надзвичайно широкий зміст. Приміром, Д. Ніколаєнко під рекреаційним потенціалом розуміє „сукупність природних і соціально-культурних передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території” [1, с. 42]. При цьому дослідник зазначає, що рекреаційним ресурсом можна визнати будь-яке місце, яке відповідає двом критеріям: по-перше, відрізняється від звичного середовища життєдіяльності людини, по-друге, являє собою поєднання двох і більше в природному відношенні середовищ, наприклад, вода–суша, ліс–галявина тощо [1, с. 42]. Незважаючи на широту змісту, це визначення також є завуженим: рекреаційної діяльності як організованої чи економічної може й не бути, а населення використовує ті або інші ресурси території для відпочинку. Отже, для того щоб вірно визначити величину та структуру рекреаційного потенціалу території й розробити ефективні підходи до його використання, потрібно уточнити дефініцію „рекреаційний потенціал”.

На нашу думку, особливість змісту поняття „рекреаційний потенціал” полягає в тому, що воно несе подвійне навантаження: перше – з точки зору споживача рекреаційних ресурсів, тобто населення, яке прагне регенерувати своє здоров'я відпочинком, – це сукупність і запаси таких ресурсів (природних і соціальних) на конкретній території й на визначений момент часу, що можуть використовуватися для оздоровлення та відпочинку на цій території і на вказаний часовий горизонт; друге – з позиції виробника рекреаційних послуг, тобто під кутом зору функціонування рекреації як виду економічної діяльності, а отже, з позиції економіки – це сукупність і запаси тих ресурсів на конкретній території і на визначений момент часу, які дозволяють організувати рекреаційну діяльність у зазначеній просторово-часовій системі відліку. Зауважимо, що коли є більше ніж два визначення змісту поняття, яке позначається одним терміном, то такі визначення можна вважати частковими. Тоді найбільш загальною дефініцією „рекреаційний потенціал” можна вважати, на наш погляд, наступну – це сукупність таких ресурсів у конкретній просторово-часовій системі відліку, які використовуються для відпочинку, оздоровлення й організації рекреаційної діяльності.

Таким чином, запропоновані нами дефініції „рекреаційний потенціал” відразу вказують на відмінність рекреаційного потенціалу від природного у тому плані, що природний потенціал – це всі запаси природних ресурсів, які є на конкретній території на визначену дату і можуть мати надзвичайно широкий діапазон використання, у той час як його частина – природний рекреаційний потенціал – це сукупність природних ресурсів „цільового призначення”. Аналогічне можна сказати й про соціальні рекреаційні ресурси. Але в цьому випадку картина дещо інша. Якщо створені руками людей об'єкти мають найрізноманітніше призначення і застосування, то при умові їх використання в рекреації вони стають соціальними рекреаційними ресурсами, а отже, ресурсами часткового чи спеціального призначення, тобто „цільовими”.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що оцінка рекреаційного потенціалу Криму вимагає розроблення кардинально інших концептуальних підходів. А це означає, що започаткування розробки таких підходів та використання їх у практиці життєдіяльності засвідчує про

початок нового, якісно відмінного від попередніх, етапу в оцінюванні й використанні рекреаційних ресурсів.

Зазначимо, що нові концептуальні підходи повинні базуватися на ряді принципів. На нашу думку, при оцінці рекреаційного потенціалу найважливішими з них є такі:

1. **Двопозиційність.** Рекреаційний потенціал повинен оцінюватися як з точки зору споживача (рекреанта) (позиція перша), так і з точки зору виробника рекреаційних послуг (позиція друга). При цьому слід враховувати очікуваний результат, який можуть отримати один (споживач) і другий (виробник) під час і після використання рекреаційного потенціалу.

2. **Комплексність.** Оцінка рекреаційного потенціалу повинна бути комплексною, всебічною в розрізі обох вищеназваних позицій.

3. **Етапність.** Оцінювання повинне бути поетапним з точки зору можливості територіально-часового використання рекреаційних ресурсів як в першій, так і в другій позиції.

4. **Оптимальність.** Рекреаційний потенціал повинен оцінюватися під кутом зору гарантування безпеки споживача (рекреанта) при застосуванні рекреаційного потенціалу, стабільності й ефективності діяльності виробника рекреаційних послуг та попередженні незворотної втрати рекреаційного потенціалу при його використанні в обох випадках.

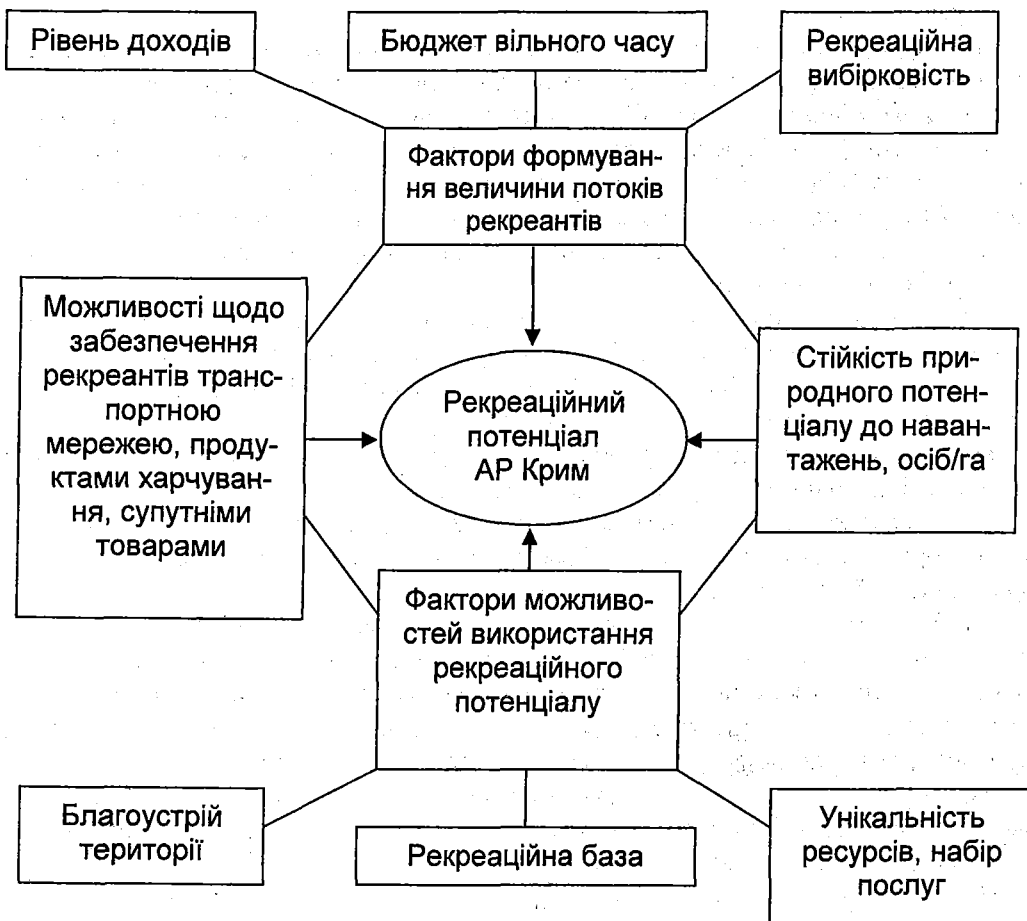
5. **Конкретизація.** У кожному конкретному випадку для оцінки рекреаційного потенціалу слід використовувати найпридатніші методи з врахуванням максимально важливого числа факторів, які на неї впливають.

У світлі сказаного розглянемо особливості оцінювання рекреаційного потенціалу з точки зору споживача, тобто рекреанта. Першою особливістю, яку слід брати до уваги, є те, що в основі використання рекреаційного потенціалу споживачем лежить його бажання регенерувати власне фізичне, психічне й духовне здоров'я, для чого він може виділити певні частину вільного часу в конкретний астрономічний часовий період і кошти. Друга особливість – це власне бачення рекреантом того, як він може досягнути поставленої мети (наприклад, за рахунок яких рекреаційних ресурсів). Третя особливість полягає у вимогах, що ставляться рекреантом до сервісу при отриманні рекреаційних послуг.

Ці та інші особливості дали можливість авторові розробити концептуальну схему комплексного підходу до оцінки рекреаційного потенціалу території з позиції споживача (див. рисунок).

Зовсім інші особливості впливають на перший план, коли треба оцінити рекреаційний потенціал з позиції виробника рекреаційних благ і послуг, тобто з позиції організації й розвитку рекреаційної діяльності, яка, згідно з Класифікатором видів економічної діяльності, входить до складу двох таких важливих видів, як „Охорона здоров'я та соціальна допомога” і „Діяльність у сфері відпочинку і розваг, культури та спорту”. Виробники рекреаційних благ і послуг прагнуть мати прибутки від своєї діяльності. Загальновідомо, що у світовій практиці за прибутковістю рекреаційна діяльність займає провідні позиції, поступаючись лише нафтовидобуванню й автомобілебудуванню. Але її прибутковість залежить від унікальності, запасів і концентрації рекреаційних ресурсів у конкретних місцях простору, від стану та можливостей збереження в найближчій і віддаленій перспективі. На все це потрібно зважати при оцінюванні рекреаційних ресурсів з позиції виробника рекреаційних послуг чи благ.

Чи не найважливішою проблемою при оцінці рекреаційних ресурсів є визначення сукупності ризиків, які виникають у рекреаційній сфері. Серед них найголовнішими є: погіршення здоров'я споживача від отримання рекреаційних послуг чи благ, одержання виробником збитків замість прибутків і ін. Але найбільші ризики пов'язані з можливістю втрати рекреаційного ресурсу. Найважливішим завданням з попередження цього ризику є визначення рекреаційної місткості території з точки зору використання того чи іншого ресурсу при врахуванні всіх зацікавлених сторін. Зауважимо, що більшість методик, за допомогою яких вирішується це завдання, є однобокими. Тому надзвичайно важливою теоретичною проблемою сьогодення є розроблення такої методики, яка враховувала б не тільки максимальну здатність території прийняти рекреаційне навантаження, але й збереження комфортності перебування в таких умовах рекреантів.

**Схема комплексного підходу до оцінки рекреаційного потенціалу
Автономної Республіки Крим
(з позиції рекреанта)**

Розв'язання цієї проблеми особливо актуальне для таких регіонів, як Крим. Унікальність його ресурсів вимагає негайного розроблення на основі оцінки рекреаційних ресурсів системи заходів, які б запобігли процесам руйнування рекреаційного потенціалу. Держава повинна відіграти вирішальну роль у цьому плані. При оцінці рекреаційного потенціалу Криму дуже важливим є врахування стихійної діяльності в приватному секторі, яка є доволі потужною (у літературних джерелах називаються різні дані одноразового розміщення рекреантів у приватному секторі Криму – від 150 до 200 тис. осіб) і не завжди береться до уваги.

Звичайно, сьогодні необхідна особлива увага до впровадження досконаліших форм і методів використання рекреаційного потенціалу Криму. Для цього недостатньо ретельного аналізу світового досвіду чи перегляду розроблених раніше концепцій, орієнтованих на масовий потік "усереднених" рекреантів. Потрібні нові теоретичні обґрунтування, які враховували б нові стандарти життєдіяльності населення та базувалися на новій індивідуальній і суспільній свідомості усього населення, незалежно від того, чи це споживач рекреаційних благ і послуг, чи виробник. Тільки в такому випадку можна попередити максимально можливу кількість ризиків, які супроводжують розвиток рекреаційної діяльності як в окремих регіонах України, так і в країні загалом.

1. Николаенко Д.В. Рекреационная география. М., 2001.
2. Устойчивое развитие рекреационно-экономического комплекса Крыма / Под ред. д.э.н., проф. А.В.Ефремова. Симферополь, 2002.